

Oponentský posudek na práci:

„Taneční profese – její podoba a socioekonomický status na příkladu baletu Národního divadla v Praze do roku 1945 (případová studie)“

Mgr. Karolíny Bulínové

Oponovala: Mgr. Ema Hrešanová, Ph.D. (katedra sociologie, Filozofická fakulta Západočeské univerzity v Plzni)

Obhajoba disertační práce dne: 29. září 2016

Disertační práce Karolíny Bulínové se zabývá historickým vývojem „taneční profese“ v českých zemích do období po druhé světové válce. Specifickým cílem autorky je pak „zachytit vývoj a proměny sociální a ekonomické situace tanečníků v závislosti na dobových okolnostech a přiblížit je na základě několika osobních životních příběhů“ (str. 12). V úvodu autorka představuje klíčové pojmy, které čerpá především ze základní sociologické terminologie a ze sociologie profesí. Následují tři nesterilně dlouhé empirické kapitoly, v nichž líčí vývoj zaměstnaneckých pozic v oblasti tance od prvotního období veřejných divadel a prvních baletních souborů, přes vznik Národního divadla (ND) a formování svébytného baletního souboru až po první republiku a válečná i poválečná čtyřicátá léta.

Celkový design práce, jenž chce na základě případových studií osvětlit socio-ekonomické podmínky profesionálních tanečníků, zejména zaměstnanců ND, pak dobře reaguje na zvolený cíl, jehož chce autorka dosáhnout. Samotné zaměření studie na socio-ekonomické postavení tanečníků v pozicích zaměstnanců má potenciál významně obohatit nejen taneční vědu, na jejímž poli se práce pohybuje, ale i již zmíněnou sociologii profesí, popřípadě sociologii práce. Studie může svým zaměřením promlouvat i k sociologii umění a kultury. Tanečníci, na jedné straně umělci, kteří se však na druhé straně nutně musí nějak živit, se nezbytně ocitají ve spletné síti vztahů a vazeb, jež propojují kulturní a ekonomickou sféru moderní společnosti. Sociologii pak zajímají nejen individuální osudy konkrétních tanečnic a tanečníků, předvádějících své dovednosti v rámci svého zaměstnání a pobírajících za to pravidelný plat. Chce rozumět sociálním i historickým souvislostem, o nichž životy tanečnic a tanečníků vypovídají, ale především pak zkoumá kolektivní postavení „profesionálních tanečníků“ jak v rámci konkrétních organizací, tak ve společnosti jako celku. To je téma, jež se v textu vynořuje opakovaně.

Pro sociologii profesí je stěžejní otázka, jíž si autorka klade již v úvodu, a to zda „profesionální tanec“ naplňuje kritéria pro to, aby byl považován za „profesi“, či je vhodnější jej uchopovat prostřednictvím jiných analytických konceptů (jež však práce nastiňuje minimálně). Autorka již v dané úvodní sekci dospívá k závěru, že sociologický pojem *profese* tanečníci spíše nenaplnují. Přesto termín dále používá v návaznosti na Havlovou, podle níž díky procesu profesionalizace dochází k rozšiřování škály povolání, spadajících do kategorie

profesí (viz str. 20-21). Proces profesionalizace, v jehož rámci se členové určitého povolání či zaměstnání kolektivně snaží pozvednout svůj zaměstnanecký status a vážnost a proměnit se ve všem respektovanou profesi, patří mezi populární témata sociologie profesí a je škoda, že práce K. Bulínové tohoto bohatého korpusu sociologického vědění příliš nevyužívá. Přitom období, na které se disertační práce soustředí především (poslední dvě dekády devatenáctého a první čtyři dekády dvacátého století), je z hlediska výzkumu rozvoje profesí v kontextu moderního kapitalismu ideální. Z textu ovšem není jasné, zda proces profesionalizace je to, na co se chce autorka zaměřovat především. Pokud ano, je koncept v textu nedostatečně představen, diskutován i aplikován.

Práce ovšem v konceptuální rovině vykazuje i řadu dalších nedostatků. Úvodní kapitola představuje přehled základních konceptů zkratkovitě a některé zásadní pojmy v něm chybí – například právě sociologický pojem *zaměstnání* nebo *povolání*. Stěžejní koncept *profese* je pak představen neúplně a některé důležité aspekty autorka opomíjí. (Jde zejména o otázku emocí a též aspekt *genderu*, vynořující se v práci opakovaně, avšak bez jakékoliv reflexe autorky. Autorka například na str. 35 podotýká, že do období konce Prozatímního divadla tančily mužské role ženy. Nutno dodat, že důležitost genderového aspektu autorka komentuje aspoň v závěru práce.). To, že v práci chybí souhrnná teoretická diskuze pojmu *profese*, by samo o sobě nemuselo vadit, pokud by autorka jasně vymezila svá východiska a perspektivu, z níž vychází při aplikaci pojmu.

Autorka dle svých slov v práci dále využívá pojmu *institucionalizace*, „...a to v souvislosti se vznikem divadel a rozvojem tanečního školství“ (str. 21), přičemž dále navazuje citací ze sociologické učebnice Kellera. Samotný termín, který odkazuje k ustanovování stabilních, rutinizovaných a regulovaných vzorců jednání, však v textu definován není. Formulace textu naznačuje, že v práci byl tento pojem použit v laickém, nikoliv odborném sociologickém smyslu. Ovšem je otázka, proč se autorka s ohledem na své disciplinární zaměření o sociologický rámec vůbec pokouší.

Největší nedostatek celé studie vidím však v tom, že představený nástin konceptuálního rámce není při samotné analýze v textu nijak aplikován. Práce se v podstatě sestává ze sledu neúměrně dlouhých citací primárních i sekundárních zdrojů. Interpretace popsání a pojmenování a analyzování opakujících se vzorců, jež se v citovaném textu vynořují, však studie zachycuje v minimální míře. Text například zahrnuje mnoho citací z dopisů tanečnic a tanečnicků i ředitelství divadla, které přesvědčivě líčí výrazné finanční problémy těchto zaměstnanců divadel. Ti často ve své snaze vymoci si zvýšení gáže argumentovali tím, že jsou na nich závislí i další členové jejich rodin. Ovšem jaké bylo jejich rodinné zázemí a socio-ekonomické postavení jejich rodin? Nabízely se tanečnicím a tanečnickům ještě jiné životní a pracovní alternativy? A jak ovlivňovaly tyto životní okolnosti prestiž a status tanečního zaměstnání, jež vykonávali? Proč vlastně u tance za takových podmínek setrvaly? Většina těchto otázek se objevuje mezi řádky, ale zůstává nezodpovězena. Aspoň odpověď na poslední otázku nepřímou nabízí závěr, v němž autorka konstatuje, že tanec se pro zakladatele moderních tanečních směrů stal „doslova životní filozofií“ (str. 160). V textu, který závěru předchází, je však tato myšlenka podložena nedostatečně.

Z obsahu mě zaujala ještě citace práce Jindřicha Černého na str. 158 (pozn. 345), která naznačuje možnou kolaboraci Jelizavety Nikolské s nacisty. Přestože jde o skutečnost, jež významně zasáhla do toho, jakým byl baletní soubor ND českou veřejností po válce vnímán, jak Černý naznačuje, autorka se této otázce v textu nijak nevěnuje.

Shrnu-li svůj dojem, z analytického hlediska text působí spíše jako první hrubá pracovní verze či jakýsi podklad s datovým materiálem, jenž na podrobnější analytické zpracování ještě čeká.

Dalším zásadním problémem textu je zacházení se zdroji a odbornou literaturou. Množství a délka citovaných textů výrazně překračuje standardní pravidla pro vědeckou práci se zdroji. Například sekci 2.2.1 (na str. 60-62) v podstatě tvoří pouze dvě věty autorky a dlouhá citace z *Instrukcí pro členy ND*. Rozsáhlé citované pasáže z pracovních smluv s přehledy výše gáží by se více hodily do příloh než do hlavního textu. Pokud citace přesahuje tři řádky, bývá zvykem uvádět ji v hlavním textu zmenšeným fontem. V souladu se základními pravidly pro práci s odbornou literaturou není ani poměrně hojné užívání sekundárních citací u českých zdrojů, jež se v práci vyskytují (například str. 103, pozn. 227; str. 105, pozn. 231; str. 111, pozn. 249, v níž má odkaz navíc špatný formát a nelze z něj vyvodit, odkud autorka tedy vlastně čerpala; str. 113, pozn. 253, atd.). V poznámce 228 na str. 104 zcela chybí použitý zdroj.

Za závažný prohřešek pak považuji *používání neoborných zdrojů*, jako kdyby odbornými byly (například na str. 19 tak autorka pracuje s Wikipedií. Dále na str. 48 s internetovými novinami *i-Dnes*, odkaz 109).

U takového typu historické studie, na jaký posuzovaná disertační práce aspiruje, bych dále uvítala, aby závěrečný seznam literatury rozlišoval mezi prameny (různého typu) a odbornou literaturou. Drobností pak už je jen to, že některé poznámky pod čarou by patřily do hlavního textu, naopak jiné pasáže z hlavního textu by bylo lepší radit do poznámky pod čarou (jako např. pozn. 50 na str. 30 a věta, která u ní stojí, anebo pozn. 158 na str. 71). Mnohé poznámky pod čarou jsou v textu zbytečné (např. 157 na str. 71; pozn. 185 na str. 84; str. 110, pozn. 247, nebo pozn. 340 na str. 157, v níž autorka vysvětluje, co je to Vítězný únor a přitom čerpá z webových stránek „totalita.cz“, které dle všeho nemohou patřit mezi odborné recenzované zdroje).

Velmi slabou je pak i *formální úprava* práce. Překlepy v textu a nedostatky v této rovině, jako je například romanité formátování písma (např. na str. 27), a to i v názvech knih či baletních děl, se objevují na každé druhé a v některých částech dokonce na každé straně. V práci je i několik chyb v interpunkci (str. 72, 96). Jednoduché číslovky jsou uváděny číslicí, nikoliv slovem. Chyby jsou i v některých číslech odkazů na zdroje (například Keller je uváděn jako „op.cit. 14“, ale jde o číslo 15).

Na závěr lze shrnout, že slibný potenciál, který skýtalo zvolené výzkumné zaměření, se autorce bohužel vytěžit nepodařilo. Práce trpí řadou závažných nedostatků jak z obsahového, tak formálního hlediska. Zásadní principy vědecké práce (jako například zacházení se zdroji, nadměrně dlouhé citace namísto parafrází, sekundární citace dostupných českých zdrojů, užívání neoborné literatury tam, kde by bylo zapotřebí sáhnout po zdrojích odborných) v ní

nejsou dobře zvládnuty. Měřeno požadavky, jaké se na disertační práce uplatňují v oboru sociologie, nelze tuto práci považovat za dostatečnou. Autorka nicméně provedla dostatečně rozsáhlý archivní výzkum a je věcí obhajoby a standardů oboru, v němž je tato práce předložena, zda je či není možné za něj udělit titul Ph.D.

Ema Hrešanová, Ph.D.